



## Ympäristötuotot kunnille tärkeä tulonlähde

♦ Jukka Hoffrén

Ympäristötuotot ovat muodostuneet merkittäväksi kuntien tulonlähteeksi: ne kattavat kunnissa ympäristönsuojelun toimintamenot ja osittain myös ympäristöinvestoinnit. Tämä käy ilmi kuntien ympäristötilinpäätösten laadintaan keskittyneen KUTU-hankkeen tuloksista.

Kuntien itsensä tuottamien ympäristötilinpäätösten tietojen mukaan vuonna 2006 niiden ympäristötuotot olivat 4–17 prosenttia kaikista kunnan toimintatuloista. Ympäristökulut taas olivat 1,5–3,5 prosenttia kunnan toimintakuluista. Ympäristöinvestointien osuus kuntien kokonaisinvestoinneista oli 0,5–13 prosenttia.

Asukasta kohden laskettuna ympäristönsuojelun tuotot vaihtelivat kunnissa yleensä 76–156 euron välillä (kuvio 1). Ympäristönsuojelun kokonaismenojen kunnittaiset vaihtelut olivat suuret. Eniten ympäristönsuojeluun rahaa kului Turussa, 248 euroa asukasta kohden, ja halvimmalla selvittiin Hämeenlinnassa, 77 eurolla asukasta kohden.

Asukasta kohden lasketut kuntien ympäristönsuojelun toimintamenot

olivat kunnissa 71–169 euroa. Eniten rahaa ympäristönsuojelun toimintamenoihin käytettiin Helsingissä ja vähiten Lahdessa (kuvio 2).

### Kuntien kokonaisympäristömenot vajaat 700 miljoonaa

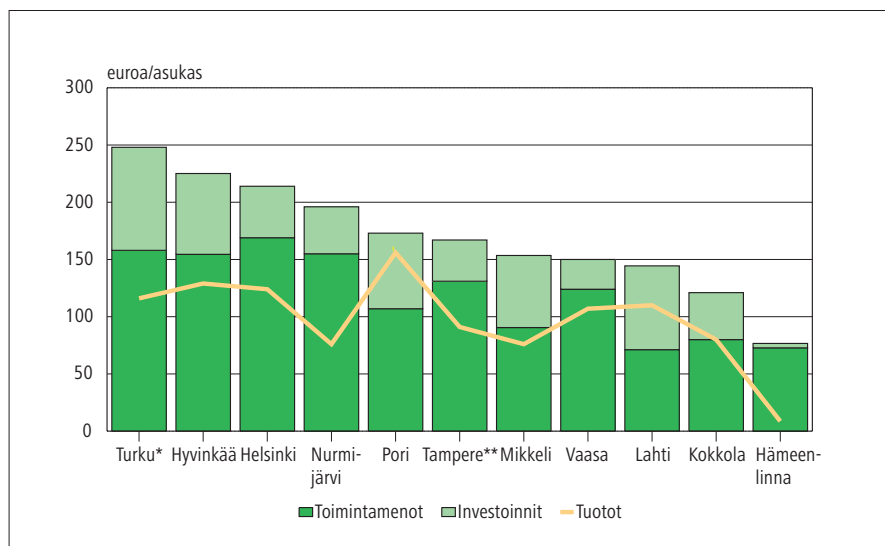
KUTU-hankkeen tulokset auttavat kehittämään kuntien ja kuntayhtymien ympäristömenojen tilastointia. Tilastokeskus on aiemmin arvioinut kuntien ja kuntayhtymien ympäristömenojen suuruutta kuntien taloustilastoaineiston perusteella. Tällöin ympäristönsuojelun kustannuksiksi on laskettu jätehuollon, jätevesien käsittelyn, viemäröinnin ja ympäristöhuollon investoinnit ja toimintamenot.

Kuntien ympäristönsuojelun kokonaismenot olivat 726 miljoonaa euroa vuonna 2006 (taulukko 1). Tästä 14 miljoonaa euroa oli valtion avustuksia, jotka on suunnattu lähinnä ympäristöinvestointien rahoitukseen.

Kuntien ympäristönsuojelun toimintamenoista suurin osa kului vuonna 2006 viemäröinnin, jätehuollon ja jätevesienkäsittelyn vaatimiin kuluihin. Myös investoinneista merkittävimmät erät olivat viemäröinti, jätevesien käsittely ja jätehuolto (kuvio 3).

Kuntien vastuulla Suomen ympäristönsuojelussa ovat etenkin jätevedet ja jätehuolto. Kuntien osuus Suomen kokonaisympäristönsuojelumenoista oli 30 prosenttia vuonna 2005 (kuvio 4).

Kuvin 1. Ympäristömenot ja -tuotot eräissä kunnissa 2006



\* vuosi 2005 \*\*vuosi 2004  
Kuntien ympäristöraportit

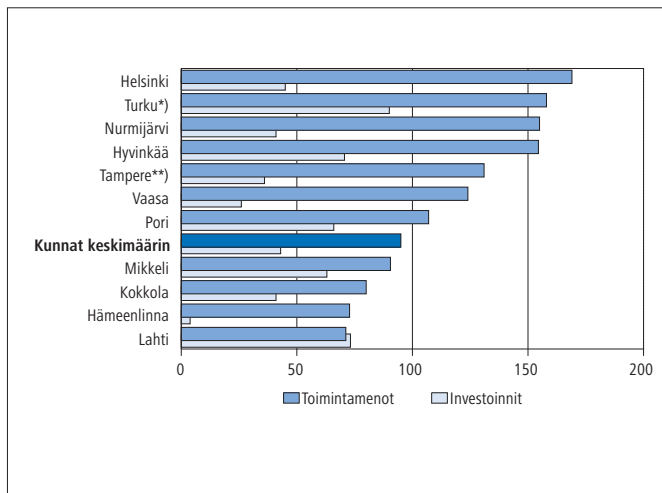
**Taulukko 1. Kuntien ja kuntayhtymien ympäristönsuojelumenoja, miljoonaa euroa**

	2003	2004	2005	2006*
Jätehuolto				
– Investoinnit	21	26	42	57
– Toimintamenot	129	125	144	144
Jätevesien käsittely				
– Investoinnit	46	43	44	47
– Toimintamenot	125	128	131	132
Viemäröinti				
– Investoinnit	111	104	107	115
– Toimintamenot	147	149	153	155
Ympäristönhuolto				
– Investoinnit	6	4	6	7
– Toimintamenot	58	57	65	69
<b>Yhteensä</b>	<b>643</b>	<b>636</b>	<b>692</b>	<b>726</b>
– Investoinnit	<b>184</b>	<b>177</b>	<b>199</b>	<b>226</b>
– Toimintamenot	<b>459</b>	<b>459</b>	<b>493</b>	<b>500</b>

\* ennakkotieto

Luonnonvarat ja ympäristö 2006. Tilastokeskus  
Kuntien taloustilasto. Tilastokeskus

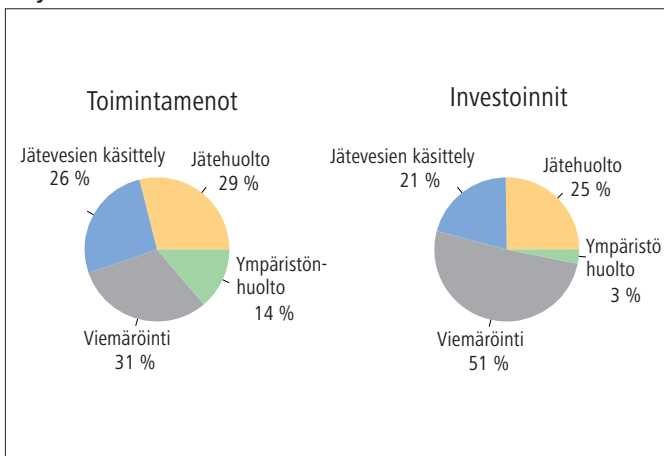
**Kuvio 2. Eräiden kuntien ympäristönsuojelun toimintamenot ja -investoinnit 2006**



\* vuosi 2005 \*\*vuosi 2004

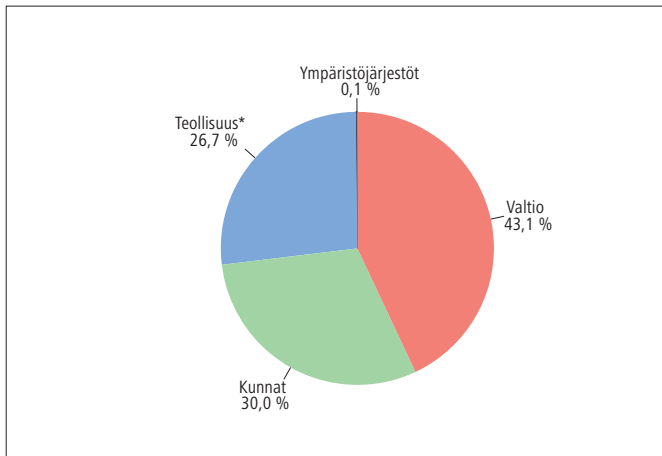
Kaupunkien ympäristöraportit; Luonnonvarat ja ympäristö 2006. Tilastokeskus; Kuntien taloustilasto. Tilastokeskus

**Kuvio 3. Kuntien ja kuntayhtymien ympäristömenot jakautuminen käyttökohteittain 2006**



Kuntien taloustilasto. Tilastokeskus

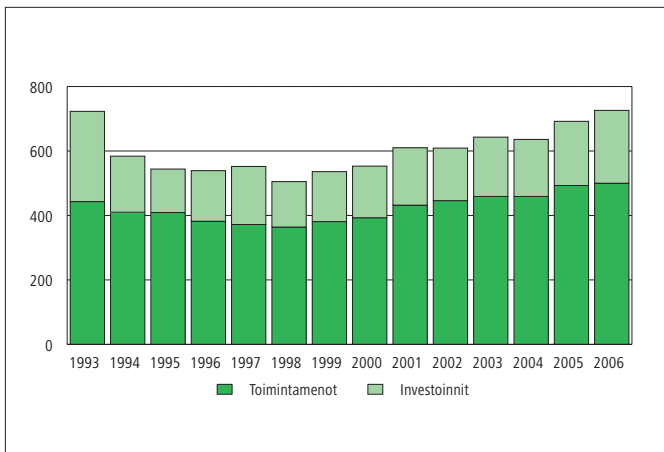
**Kuvio 4. Suomen ympäristömenojen jakautuminen aloittain 2005**



\* vuosi 2004

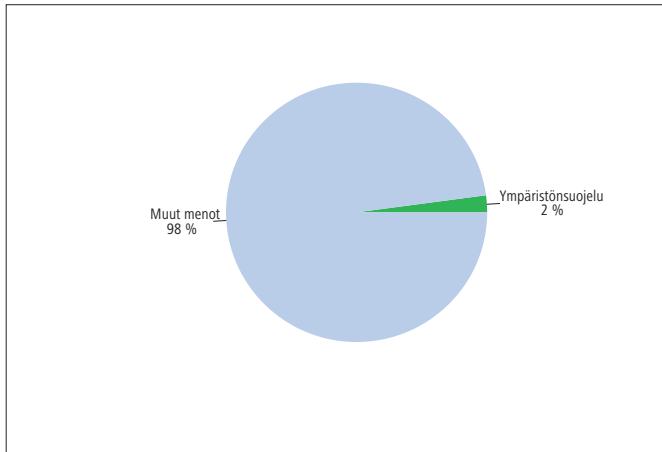
Luonnonvarat ja ympäristö 2006. Tilastokeskus; Kuntien taloustilasto. Tilastokeskus

**Kuvio 5. Kuntien ja kuntayhtymien ympäristömenojen kehitys 1993–2006**



Kuntien taloustilasto. Tilastokeskus

**Kuvio 6. Ympäristönsuojelun osuus Suomen kuntien ja kuntayhtymien kokonaismenoista 2005**



Kuntien taloustilasto. Tilastokeskus

## Ympäristötilinpäätökset luokat

Ympäristötilinpäätöksessä kulut, tuotot ja investoinnit luokitellaan ympäristönsuojeluosikoiden alle. Luokituksessa on käytetty soveltuvin osin yleiseurooppalaista ympäristönsuojelutoimenpiteiden tilastoluokitusta:

1. Ulkoilman- ja ilmastonsuojelu
2. Vesiensuojelu ja jätevesien käsittely
3. Jätehuolto ja roskaantumisen torjunta

4. Maaperän ja pohjaveden suojelu
5. Melun ja värinän torjunta
6. Luonnon- ja maisemansuojelu
7. Ympäristönsuojeluun liittyvät viranomaistehtävät
8. Ympäristönsuojelunedistäminen
9. Ympäristöperusteiset verot

Lähde: Ohje kunnan ympäristötilinpäätöksen laatimiseen.

Tilastokeskuksen luvut käsittävät suurimman osan kuntien ympäristömenoista ja antavat näin hyvän yleiskuvan ympäristömenojen kehityksestä kunta-alalla. Mukana ei kuitenkaan ole tilastointitavasta johtuen kaikkia ympäristömenoja. Vuosien 1993 ja 2006 välisenä aikana ympäristömenojen määrällinen kehitys on ollut hyvinkin tasaista (kuvio 5).

Kuntien ympäristönsuojelun toimintamenot olivat vuonna 2006 Suomessa keskimäärin 95 euroa asukasta kohden ja ympäristöinvestoinnit 43 euroa asukasta kohden. Vastaavasti ympäristötuottoja kertyi 95 euroa asukasta kohden. Valtionavustusten määrä oli 2,7 euroa asukasta kohden. Ympäristömenojen prosentuaalinen osuus kuntien kokonaismenoista on kuitenkin ollut vain noin kaksi prosenttia (kuvio 6).

## Ympäristöasioiden raportointi on hyvän kirjanpitotavan mukaista

Kuntien ympäristönsuojelun kustannukset ja tunnusluvut -pilottihankkeessa (KUTU) mukana olleiden kuntien tulokset valmistuivat toukokuussa 2007. Efeko Oy:n vetämän KUTU-hankkeen johtajana on toiminut johtava konsultti **Henna Knuutila**.

Hankkeessa kuntia on avustettu niiden ensimmäisten ympäristötilinpäätösten laadinnassa ja ohjeistuksessa. KUTU-hanke käynnistyi syksyllä 2005 ja päättyi kesäkuussa 2007.

Kunnista mukana hankkeessa olivat Hyvinkää, Hämeenlinna, Kokkola, Mikkeli, Nurmijärvi, Pori ja Vaasa. Yhteistyö- ja asiantuntijatahoina mukana olivat Kuntaliitto, ympäristöministeriö ja Tilastokeskus.

Ympäristökustannusten selvittäminen ja ympäristöasioiden raportointi on ajankohtaista ja hyvän kirjanpito-

käytännön mukaista. Kauppa- ja teollisuusministeriön alaisuudessa toimivan kirjanpitolautekunnan (KILA) kuntajäsenistö antoi 16.12.2003 yleisohjeen ympäristöasioiden kirjaamisesta ja esittämisestä kunnan ja kuntayhtymän tilinpäätöksessä. Ohje perustuu Euroopan unionin komission suositukseen vuodelta 2001. KILAn yleisohje tuli ottaa käyttöön kunnissa välittömästi.

Suomen kuuden suurimman kaupungin asettama työryhmä sai esityksensä kestävän kehityksen raportoinnin kehittämiseksi valmiiksi jo aiemmin vuonna 2004. Ohjeessa on ympäristötilinpäätösosiossa sovellettu KILAn kuntajaoston yleisohjetta ”Ympäristöasioiden kirjaamisesta ja esittämisestä kunnan ja kuntayhtymän tilinpäätöksessä”. Nämä niin sanotut kuutoskaupungit eli Helsinki, Espoo, Vantaa, Tampere, Turku ja Oulu ovatkin osana kestävän kehityksen raportointia keränneet ja julkistaneet tietoja ympäristötuotoistaan ja -menoistaan viime vuosina.

## Ympäristötilinpäätöksen laadintaan on nyt ohjeet

KUTU-hankkeen tarkoituksena on ollut ympäristönsuojelumenojen laskennan vieminen kuntatasolle tarjoamalla kunnille asiantuntija-apua ja -tukea oman ympäristötilinpäätöksen laadinnassa. Hankemuotoisen kehittämisen etuna on ollut se, että yhteiset luokitukset ja määritelmät mahdollistavat tiedon luotettavuuden ja parantavat myös mahdollisuuksia valtakunnallisen tilastotiedon hankintaan.

Tavoitteena on ollut tunnuslukupatteriston avulla saada tietoa kuntien ympäristötoimien kustannuksista ja tuloksellisuudesta kuntien ympäristöjohtamisen käyttöön. Osana KUTU-hanketta on muun muassa selvitetty eri

hallintokuntien ja toimintojen ympäristötoimet sekä niiden kustannukset ja tulot kunnassa, kehitetty käytännölliset laskentaohjeet ja tunnusluvut ympäristötoimenpiteistä, ympäristökustannuksista ja -tuloista. Tunnuslukujen avulla voidaan seurata kunnan ympäristötavoitteiden toteutumista, laskea niiden kustannustehokkuutta ja vertailla kustannuksia sekä kunnittain että seuduittain.

Hankkeessa on tuotettu ”Ohje kunnan ympäristötilinpäätöksen laatimiseen”, jonka tavoitteena on opastaa kunnan ympäristöasioiden kirjaamista, laskentaa sekä niistä tehtävää raportointia osana lakisäateistä tilinpäätösformaatiota sekä osana kunnan kestävän kehityksen tai yhteiskuntavastuun raporttia. Ohje on jatkossa sovellettavissa pilottikuntien ohella myös muihin kuntiin ja kaupunkeihin.

## Raha puhuu ympäristötilinpäätöksessä

Kuntaliiton ympäristöpäällikön **Maija Hakasen** mukaan päätöksenteossa raha on hyvä neuvonantaja. Ympäristötilinpäätöksen avulla voidaan tehdä valintoja ja vähentää riskejä sekä tehdä yllättäviäkin havaintoja ympäristönsuojelumenosta ja tuloista. Tilinpäätöksen avulla voidaan myös arvioida toimenpiteiden vaikuttavuutta ja vertailla kunnan toimintaa muihin kuntiin.

Ympäristötilinpäätökseen kootaan kunnan ympäristömenot, ympäristötulot, ympäristöinvestoinnit, ympäristövastuut ja ympäristövelat euroina. Ympäristötilinpäätösraportti sisältää ympäristötilinpäätöksen lukujen lisäksi aikasarjoja, analyysejä, vertailutietoja ja muuta aineistoa, joka auttaa päätöksenteossa ymmärtämään ympäristötilinpäätöksen yksittäisten lukujen merkitystä ja merkittävyyttä.

Rahamääräinen tieto myös yhdistää ympäristönsuojelun näkökulman uudella tavalla kaikkeen kunnan toimintaan. Tällöin ympäristönsuojelu ei enää ole oma saarekkeensa vaan osa kaikkea jokapäiväistä toimintaa. Ympäristötilinpäätöksen lukuihin on mahdollista tiivistää informaatiota havainnolliseen ja vertailukelpoiseen muotoon, jota kaikkien on helppo ymmärtää.

Ympäristötilinpäätös toimii apuvälineenä. Se jäntevöittää päätöksentekoa, kun luottamushenkilöt ja kuntalaiset voivat arvioida kunnan toimintaa ja toiminnan tehokkuutta. Näin ympäristötilinpäätös välittää tietoa sidosryhmille. Ympäristötilinpäätöksen käsitteily valtuustoissa ja kunnan johdossa auttaa kunnan toiminnan suunnittelussa.

### **Ympäristöasiat osaksi kunnan johtamista**

Pilottikuntien kokemukset ympäristötilinpäätöksen laadinnasta ovat olleet hyvin myönteisiä. Kokemusten mukaan ympäristötilinpäätökseen tarvittavat tiedot ovat kunnissa olleet kerättävissä kohtuullisella vaivalla.

Käytännössä tietojen kerääminen on vaatinut kuntien talous- ja ympäristöhallinnon yhteistyön tiivistämistä, jotta löydetään ”yhteinen kieli”. Kaikki hankkeessa mukana olleet kunnat saivat valmiiksi ympäristötilinpäätösraportin.

Kokemusten mukaan ympäristötilinpäätöksen myötä ympäristöasiat tulevat ympäristötilinpäätöksessä esiin eri näkökulmasta kuin aikaisemmin. Lisäksi ympäristötietoisuus kunnan johtotasolla on lisääntynyt hankkeen myötä ja ympäristöasioiden hallinta saadaan näin osaksi kunnan johtamista. Ympäristötilinpäätös tuo myös konkreettisesti esille kunnan ympäristöasioiden laaja-alaisuuden. On myös havaittu, että kuntien ympäristönsuojelussa on hyvä panos-tuotossuhde: vähällä rahalla on saatu paljon aikaan.

Kunnissa on pantu merkille, että niiden suurimmat ympäristötuottojen

lähteet ovat jätevesimaksut (97–98 prosenttia ympäristötuotoista) ja vastaavasti kulueristä merkittävimmät ovat jätevedenpuhdistus ja viemärointi.

Pilaantuneen maaperän puhdistustöiden kustannukset, jotka voivat kohota suuriksikin, olivat hyvin paikallinen ilmiö. Suurimmat menot olivat Hämeenlinnassa ja Hyvinkäällä.

Kunnissa jätehuollon, viemäroinnin ja jätevesien käsittelymenot katetaan pääsääntöisesti palveluja käyttäviltä perittävillä maksuilla. Näiden hankkeiden investoinnit on kuitenkin rahoitettu osittain valtion rahoituksella.

Ympäristöhuollon menot rahoitetaan kuntien omalla rahoituksella sekä valtion avuilla. Tulosten mukaan ympäristötuotot ylittivät pääsääntöisesti pilottikuntien vastaavat ympäristökulut.

### **Jatkossa mukaan toivotaan lisää kuntia**

Ympäristönsuojelun lupa- ja valvontaviranomaistehtävät kuuluvat Suomessa valtaosiltaan kuntien vastuulle. Suomessa on yli 30 000 ympäristöluvanvaraista laitosta, joiden toiminnasta 80–85 prosenttia kuuluu kuntien valvonnan piiriin. Ympäristönsuojelun avainasiana painotetaan erityisesti saasteiden ja jätteiden syntymisen ennaltaehkäisyä.

Ympäristönsuojelun painoarvo on kunnissa jatkuvasti kasvanut. Tämä saa aikaan paineita seurata ympäristönsuojelun taloudellista ja toiminnallista tehokkuutta entistä tarkemmin. Kokemusten mukaan kuntien energiahuollon ja erityisesti sen ilmansuojelun menojen seuranta pitää jatkossa kehittää entistä paremmaksi. Lähitulevaisuuden haasteeksi monessa kunnassa onkin nousemassa ilmastonmuutos ja sen torjunta.

Kuntien ympäristötilinpäätösten ja tunnuslukupatteriston kehittämistä on tarkoitus jatkaa syksyllä 2007 verkostoyhteistyönä. Tähän Efeko Oy:n johtamaan yhteistyöprojektiin voivat kaikki halukkaat kunnat lähteä mukaan.

Hankkeessa myös välitetään tähänastisia kokemuksia, asiantuntija-apua ja -tukea kaikille halukkaille kunnille. KUTU-hankkeen kokemuksia käytetään KILAn kuntajaoston yleisohjeen päivityksessä, ja ne auttavat Tilastokeskusta kuntien, kuntayhtymien ja kunnallisten liikelaitosten ympäristömenojen tilastoinnin kehittämisessä.

KUTU-hankkeen vetäjän Henna Knuutilan mukaan vasta sitten, kun ympäristötilinpäätösten laadinnan piiriin saadaan mukaan vähintään 20 kuntaa ja vähintään viiden vuoden aikaperspektiivi, kuntien omien ympäristötilinpäätösten perusteella voidaan arvioida mihin suuntaan kuntien ympäristönsuojelu on Suomessa kehittymässä. □

Kirjoittaja työskentelee tutkimuspäällikkönä Tilastokeskuksen tietotekniikka- ja menetelmäpalvelujen tutkimus- ja kehittämissyksikössä.

### **Lähteet:**

Helsingin kaupunki (2007): Helsingin kaupungin ympäristöraportti 2006. Ympäristöraportoinnin asiantuntijaryhmä. Toukokuu 2007. Helsinki.

Hyvinkään kaupunki (2007): Ympäristötilinpäätös 2006. Ympäristötietopalvelu. Hyvinkää.

Kestävän kehityksen raportoinnin kehittämisen -projektiryhmän esitys. Helsinki, Espoo, Tampere, Vantaa, Turku ja Oulu. Työryhmän raportti 31.12.2004.

Kirjanpitolautakunnan yleisohje ympäristöasioiden kirjaamisesta, laskennasta ja esittämisestä tilinpäätöksessä. 14.1.2003.

Knuutila, Henna (2007): Ohje kunnan ympäristötilinpäätöksen laatimiseen. KUTU-projekti. Efeko Oy. Kesäkuu.

Lahden kaupunki (2007): Lahden ympäristötilinpäätös 2006. Lahden kaupunki, Hämeen ympäristökeskus ja Päijät-Hämeen kestävän kehityksen keskus.

Mikkelin kaupunki (2007): Mikkelin ympäristötilinpäätös 2006. Mikkelin 16.3.2007.

Tilastokeskus ja ympäristöministeriö (2006): Luonnonvarat ja ympäristö 2006, Helsinki.

Turun kaupunki (2006): Kestävän kehityksen raportti 2005. Turku.

Vaasan kaupunki (2007): Ympäristötilinpäätös 2006.